

Απομόνωση κρατουμένων

*Απόσπασμα από τη 21^η Γενική Έκθεση,
δημοσιεύθηκε το 2011*

Εισαγωγή

53. Η απομόνωση των κρατουμένων υπάρχει σε κάποια μορφή ή τύπο, σε όλα τα σωφρονιστικά συστήματα. Η ΕΠΒ δίνει πάντα ιδιαίτερη προσοχή στους κρατούμενους που βρίσκονται σε απομόνωση, διότι μπορεί να έχει ιδιαίτερα καταστροφική επίδραση στην πνευματική, σωματική και κοινωνική υγεία των εμπλεκομένων.¹

Αυτή η καταστροφική επίδραση μπορεί να είναι άμεση και αυξάνει όσο περισσότερο διαρκεί το μέτρο και όσο πιο απροσδιόριστο είναι. Ο πιο σημαντικός δείκτης της ζημίας που μπορεί να προκαλέσει η απομόνωση είναι το σημαντικά υψηλότερο ποσοστό αυτοκτονιών μεταξύ των κρατουμένων που υποβάλλονται σε αυτή, από ότι στον γενικό πληθυσμό των φυλακών. Είναι επομένως σαφές, ότι η απομόνωση από μόνη της πιθανόν να θέτει ζητήματα σε σχέση με την απαγόρευση των βασανιστηρίων και την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία. Ακόμα, μπορεί να δώσει την ευκαιρία σκόπιμης κακομεταχείρισης των κρατουμένων, μακριά από την προσοχή των άλλων καταδίκων και του προσωπικού. Συνεπώς, είναι στο επίκεντρο των ανησυχιών της ΕΠΒ και, σε κάθε επίσκεψη, οι αντιπροσωπείες δεν παραλείπουν να παίρνουν συνεντεύξεις από κρατούμενους σε απομόνωση με σκοπό να εξετάσουν τις συνθήκες κράτησής τους και τη μεταχείρισή τους και για να ελέγξουν τις διαδικασίες της απόφασης τέτοιων τοποθετήσεων και της επανεξέτασής τους. Σε αυτό το τμήμα της Γενικής Έκθεσής της, η ΕΠΒ περιγράφει τα κριτήρια που χρησιμοποιεί όταν αξιολογεί την απομόνωση. Η Επιτροπή πιστεύει ότι αν αυτά τα κριτήρια ακολουθηθούν, θα πρέπει να είναι δυνατό να μειωθεί στο απολύτως ελάχιστο η προσφυγή στην απομόνωση, να διασφαλιστεί ότι όταν χρησιμοποιείται είναι για το βραχύτερο δυνατό χρονικό διάστημα, να γίνει το κάθε καθεστώς απομόνωσης όσο το δυνατό θετικότερο και να διασφαλιστεί ότι υπάρχουν διαδικασίες που κάνουν τη χρήση αυτού του μέτρου εντελώς υπόλογη.

54. Η ΕΠΒ κατανοεί ότι ο όρος «απομόνωση» σημαίνει όποτε ένας κρατούμενος διατάσσεται να κρατηθεί χωριστά από άλλους κρατούμενους, για παράδειγμα, σαν αποτέλεσμα μιας δικαστικής απόφασης, σαν πειθαρχική κύρωση που επιβλήθηκε εντός του σωφρονιστικού συστήματος, σαν διοικητικό μέτρο ή για την προστασία του συγκεκριμένου κρατούμενου. Ένας κρατούμενος που υπόκειται σε τέτοιο μέτρο συνήθως κρατείται μόνος του. Ωστόσο, σε μερικά κράτη μπορεί να στεγάζεται μαζί με άλλον ένα ή δυο κρατούμενους και το τμήμα αυτό ισχύει εξίσου και σε τέτοιες περιπτώσεις.

¹ Τα στοιχεία της έρευνας για αυτό συνοψίζονται πολύ ωραία στο βιβλίο της Sharon Shalev “A Sourcebook on Solitary Confinement” (Συλλογή Πηγών για την Απομόνωση) (Mannheim Centre for Criminology, London, 2008) (Κέντρο Εγκληματολογίας Mannheim, Λονδίνο, 2008), που διατίθεται ηλεκτρονικά στο www.solitaryconfinement.org

Όσον αφορά πιο συγκεκριμένα την απομόνωση ανηλίκων, μια πρακτική για την οποία η ΕΠΒ έχει ιδιαίτερα σοβαρές επιφυλάξεις, θα πρέπει επίσης να γίνει αναφορά στα σχόλια που έγιναν από την Επιτροπή στη 18^η Γενική έκθεσή της.²

Αυτό το τμήμα δεν ισχύει για την απομόνωση κρατουμένων για ιατρικούς λόγους, καθώς οι λόγοι ενός τέτοιου μέτρου είναι εντελώς διαφορετικής φύσης.

Οι σχετικές αρχές

55. Η απομόνωση περιορίζει περισσότερο τα ήδη πολύ περιορισμένα δικαιώματα των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους. Οι επιπλέον σχετικοί περιορισμοί δεν είναι συνυφασμένοι με το γεγονός της φυλάκισης και συνεπώς πρέπει να δικαιολογηθούν ξεχωριστά. Για να ελεγχθεί το αν κάποια συγκεκριμένη επιβολή του μέτρου δικαιολογείται, πρέπει να εφαρμοσθούν οι παραδοσιακοί έλεγχοι που εμπερικλείονται στις πρόνοιες της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και αναπτύσσονται από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το απλό μνημονικό αρκτικόλεξο **ANYAX (PLANN)** δίνει την περίληψη αυτών των ελέγχων.

(α) Αναλογικοί: οποιοσδήποτε περαιτέρω περιορισμός των δικαιωμάτων ενός κρατούμενου πρέπει να συνδέεται με την πραγματική ή πιθανή βλάβη που έχει προκαλέσει ο κρατούμενος ή που θα προκαλέσει με τις πράξεις του (ή την πιθανή βλάβη στην οποία βρίσκεται εκτεθειμένος) στο περιβάλλον των φυλακών. Δεδομένου ότι η απομόνωση αποτελεί σοβαρό περιορισμό των δικαιωμάτων του κρατούμενου που ενέχει εγγενείς κινδύνους για τον κρατούμενο, το επίπεδο της πραγματικής ή πιθανής βλάβης πρέπει να είναι τουλάχιστο εξίσου σοβαρό και είναι δυνατό να αντιμετωπιστεί μόνο με αυτόν τον τρόπο. Αυτό αντικατοπτρίζεται, για παράδειγμα, στις περισσότερες χώρες που έχουν απομόνωση σαν κύρωση μόνο για τα πιο σοβαρά πειθαρχικά παραπτώματα, αλλά η αρχή αυτή πρέπει να τηρείται σε όλες τις χρήσεις του μέτρου. Όσο περισσότερο συνεχίζεται το μέτρο, τόσο ισχυρότερος θα πρέπει να είναι ο λόγος για αυτό και τόσο περισσότερα πρέπει να γίνουν για να διασφαλιστεί ότι πετυχαίνει το σκοπό του.

(β) Νόμιμοι: πρέπει να υπάρχει πρόνοια στην εθνική νομοθεσία για κάθε είδος απομόνωσης που επιτρέπεται στη χώρα και η πρόνοια αυτή πρέπει να είναι εύλογη. Πρέπει να κοινοποιείται σε κατανοητή μορφή στον καθένα που μπορεί να υπόκειται σε αυτή. Ο νόμος θα πρέπει να προσδιορίζει τις ακριβείς συνθήκες για τις οποίες κάθε είδος απομόνωσης μπορεί να επιβληθεί, τα άτομα που μπορούν να την επιβάλουν, τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν από αυτά τα άτομα, το δικαίωμα του κρατούμενου που επηρεάζεται να υποβάλει τις παρατηρήσεις του σαν μέρος της διαδικασίας, την απαίτηση να δοθούν στον κρατούμενο οι όσο το δυνατό πληρέστεροι λόγοι για την απόφαση (αλλά είναι εύλογο ότι μπορεί να υπάρχει σε ορισμένες περιπτώσεις λογική δικαιολογία για την απόκρυψη συγκεκριμένων στοιχείων για λόγους που σχετίζονται με την ασφάλεια για να προστατευθούν τα συμφέροντα τρίτων), τη συχνότητα και τις διαδικασίες επανεξέτασης της απόφασης και τις διαδικασίες άσκησης έφεσης κατά της απόφασης. Το καθεστώς κάθε είδους απομόνωσης θα πρέπει να καθιερώνεται βάσει νόμου, με κάθε καθεστώς σαφώς διαφοροποιημένο από το άλλο.

(γ) Υπόλογοι: πλήρη στοιχεία θα πρέπει να διατηρούνται για όλες τις αποφάσεις επιβολής απομόνωσης και για όλες τις επανεξετάσεις των αποφάσεων. Τα αρχεία αυτά θα πρέπει να αποδεικνύουν τους παράγοντες που έχουν ληφθεί υπόψη και τις πληροφορίες πάνω στις οποίες βασίστηκαν. Πρέπει επίσης να υπάρχουν στοιχεία της συμμετοχής ή άρνησης συμμετοχής του κρατούμενου στη διαδικασία λήψης της απόφασης. Επιπλέον, πλήρη στοιχεία θα πρέπει να διατηρούνται για όλες τις αλληλεπιδράσεις με το προσωπικό όσο ο κρατούμενος βρίσκεται σε

² Βλ. CPT/Inf (2008) 25, παράγραφος 26.

απομόνωση, περιλαμβανομένων των προσπαθειών του προσωπικού να συνεργαστεί με τον κρατούμενο και την ανταπόκριση του κρατουμένου.

(δ) Απαραίτητοι: ο κανόνας ότι επιτρέπονται μόνο περιορισμοί απαραίτητοι για τον ασφαλή και ομαλό περιορισμό του κρατούμενου και τις απαιτήσεις της δικαιοσύνης, ισχύει εξίσου και για τους κρατούμενους που βρίσκονται σε απομόνωση. Κατά συνέπεια, κατά την απομόνωση θα πρέπει, για παράδειγμα, να μην υπάρχει αυτόματη στέρηση του δικαιώματος επισκέψεων, τηλεφωνημάτων και αλληλογραφίας ή πρόσβασης σε πηγές συνήθως διαθέσιμες στους κρατούμενους (όπως αναγνωστικό υλικό). Εξίσου, το καθεστώς θα πρέπει να είναι αρκετά ευέλικτο ώστε να επιτρέπει χαλάρωση των περιορισμών που δεν είναι απαραίτητοι σε μεμονωμένες περιπτώσεις.

(ε) Χωρίς διακρίσεις: όχι μόνο όλα τα σχετικά θέματα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όταν αποφασίζεται η επιβολή απομόνωσης, αλλά πρέπει επίσης να δοθεί προσοχή για να διασφαλιστεί ότι τα άσχετα ζητήματα δεν λαμβάνονται υπόψη. Οι αρχές θα πρέπει να παρακολουθούν τη χρήση όλων των μορφών απομόνωσης για να διασφαλίσουν ότι δεν χρησιμοποιούνται δυσανάλογα, χωρίς σκοπό και λογική δικαιολογία, εναντίον κάποιου συγκεκριμένου κρατούμενου ή συγκεκριμένων ομάδων κρατουμένων.

Είδη απομόνωσης και η νομιμότητά τους

56. Υπάρχουν τέσσερις κύριες περιπτώσεις κατά τις οποίες χρησιμοποιείται η απομόνωση. Κάθε μια έχει τη λογική της και κάθε μια θα πρέπει να εξετάζεται διαφορετικά:

(α) Απομόνωση σαν αποτέλεσμα δικαστικής απόφασης

Στις περισσότερες χώρες τα δικαστήρια έχουν την εξουσία να διατάξουν ένα άτομο που είναι υπόδικος (δηλ. που κρατείται πριν τη δίκη) να παραμείνει για ορισμένο χρόνο σε απομόνωση, προς όφελος της ποινικής έρευνας. Επιπλέον, σε μερικές χώρες, μια περίοδος απομόνωσης είναι αυτόματο μέρος κάποιων ποινών που ορίζονται από τη νομοθεσία ή μπορεί να διαταχθεί από το δικαστήριο σαν μέρος της ποινής.

Σε σχέση με την απομόνωση για την οποία έδωσε εντολή το δικαστήριο σαν μέρος των όρων προφυλάκισης, είναι αυτονόητο ότι μπορεί να υπάρχει δικαιολογία, σε κάποια συγκεκριμένη υπόθεση και να βασίζεται σε επαρκή στοιχεία, για την κράτηση ενός προφυλακισμένου μακριά από άλλους συγκεκριμένους κρατούμενους ή, σε ακόμα πιο εξαιρετικές περιπτώσεις, από τους κρατούμενους γενικά και για τον περιορισμό της επαφής του με τον έξω κόσμο. Αυτό θα πρέπει να γίνεται μόνο για την προφύλαξη από πραγματικό κίνδυνο κατά της απονομής της δικαιοσύνης και πρέπει να υπόκειται στους μηχανισμούς προστασίας που περιγράφονται στην παράγραφο 57 παρακάτω.

Η ΕΠΒ πιστεύει ότι η απομόνωση δεν θα πρέπει να επιβάλλεται ποτέ ή, να επιβάλλεται κατά την κρίση του σχετικού δικαστηρίου, σαν μέρος μιας ποινής. Η γενικά αποδεκτή αρχή ότι οι δράστες στέλνονται στη φυλακή για τιμωρία, όχι για να τιμωρηθούν, θα πρέπει να υπενθυμιστεί στο πλαίσιο αυτό. Η φυλάκιση είναι μια τιμωρία από μόνη της και πιθανές επικίνδυνες επιδεινώσεις της ποινής φυλάκισης σαν μέρος της τιμωρίας δεν είναι αποδεκτές. Μπορεί να είναι απαραίτητο για έναν καταδικασμένο κρατούμενο να υποβληθεί σε καθεστώς απομόνωσης, για ορισμένο χρόνο. Ωστόσο, η επιβολή τέτοιου καθεστώτος θα πρέπει να εναπόκειται στις σωφρονιστικές αρχές και να μην αποτελεί μέρος του καταλόγου εγκληματικών κυρώσεων.

(β) Απομόνωση σαν πειθαρχική κύρωση

Η στέρηση επαφής ενός κρατούμενου με άλλους κρατούμενους μπορεί να επιβληθεί κάτω από κανονικές πειθαρχικές διαδικασίες που καθορίζονται από τη νομοθεσία, ως η πιο αυστηρή πειθαρχική ποινή. Αναγνωρίζοντας τους εγγενείς κινδύνους αυτής της ποινής, οι χώρες καθορίζουν το μέγιστο χρονικό διάστημα για το οποίο μπορεί να επιβληθεί η ποινή. Αυτό μπορεί να ποικίλει από λίγες μέρες μέχρι ένα μήνα ή περισσότερο. Μερικές χώρες επιτρέπουν στους διευθυντές των φυλακών να επιβάλλουν ένα μέγιστο χρονικό διάστημα, με τη δυνατότητα για μια δικαστική αρχή να επιβάλλει ένα μεγαλύτερο διάστημα. Οι περισσότερες χώρες, αλλά όχι όλες, απαγορεύουν τις διαδοχικές ποινές απομόνωσης.

Δεδομένων των πιθανώς πολύ καταστροφικών επιδράσεων της απομόνωσης, η ΕΠΒ θεωρεί ότι η αρχή της αναλογικότητας απαιτεί να χρησιμοποιείται σαν πειθαρχική ποινή μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και σαν «έσχατη λύση» και για το συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα. Η τάση σε πολλά κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η μείωση του μέγιστου δυνατού χρόνου απομόνωσης σαν τιμωρία. Η ΕΠΒ θεωρεί ότι το μέγιστο χρονικό διάστημα δεν θα πρέπει να είναι περισσότερο από 14 μέρες για ένα δεδομένο αδίκημα και κατά προτίμηση ακόμα μικρότερο.³ Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρχει απαγόρευση διαδοχικών πειθαρχικών ποινών που έχουν σαν αποτέλεσμα ένα αδιάκοπο χρονικό διάστημα απομόνωσης μεγαλύτερο από το μέγιστο χρονικό διάστημα. Τυχόν αδίκημα που διαπράττεται από κρατούμενο που πιστεύεται ότι χρειάζεται αυστηρότερες κυρώσεις θα πρέπει να αντιμετωπίζεται από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.

(γ) Διοικητική απομόνωση για προληπτικούς λόγους

Η νομοθεσία των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών επιτρέπει μια διοικητική απόφαση να θέσει σε απομόνωση τους κρατούμενους που έχουν προκαλέσει ή θεωρείται πιθανό να προκαλέσουν σοβαρή βλάβη σε άλλους ή που θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο την ασφάλεια της φυλακής. Αυτό μπορεί να ισχύει από λίγες ώρες, σε περίπτωση μεμονωμένου περιστατικού, μέχρι και περίοδο ετών, σε περιπτώσεις που αφορούν κρατούμενους που θεωρούνται ιδιαίτερα επικίνδυνοι και συνεχίζουν να αποτελούν άμεση απειλή.

Αυτό είναι πιθανώς το πιο μακροχρόνιο είδος απομόνωσης και συχνά εκείνο με τις λιγότερες διαδικαστικές εγγυήσεις. Συνεπώς είναι σημαντικό να υπάρχουν κανόνες που διασφαλίζουν ότι δεν χρησιμοποιείται με ιδιαίτερη ευκολία (π.χ. σαν άμεση αντίδραση σε κάθε πειθαρχική παράβαση για την οποία εκκρεμεί απόφαση), πολύ εκτεταμένα ή για πολύ μεγάλα χρονικά διαστήματα. Επομένως, οι μηχανισμοί προστασίας που περιγράφονται στην παράγραφο 57 παρακάτω πρέπει να εφαρμόζονται αυστηρά.

(δ) Απομόνωση για προστατευτικούς λόγους

Κάθε σφρονοστικό σύστημα έχει κρατούμενους που μπορεί να χρειάζονται προστασία από άλλους κρατούμενους. Αυτό μπορεί να οφείλεται στη φύση του αδικήματός τους, τη συνεργασία τους με τις αρχές ποινικής δικαιοσύνης, αντιπαλότητες μεταξύ συμμοριών, χρέη έξω ή μέσα στη φυλακή ή τη γενική ευπάθεια του ατόμου. Ενώ η διαχείριση πολλών κρατουμένων μπορεί να γίνει μέσα στο γενικό πληθυσμό της φυλακής, στις περιπτώσεις αυτές ο κίνδυνος για μερικούς είναι τέτοιος που η φυλακή μπορεί να εκπληρώσει το καθήκον της φροντίδας τους μόνο κρατώντας τους χωριστά από τους άλλους κρατούμενους. Αυτό μπορεί να γίνει κατόπιν αιτήματος του ίδιου του κρατούμενου ή με την παρότρυνση της διοίκησης όταν θεωρείται απαραίτητο. Όποια και να είναι η διαδικασία, το γεγονός είναι ότι μπορεί να είναι πολύ δύσκολο για έναν κρατούμενο να βγει από το καθεστώς προστασίας για το υπόλοιπο της ποινής και πιθανώς, ακόμα και για επόμενες ποινές.

³ Το μέγιστο χρονικό διάστημα θα πρέπει βέβαια να είναι μικρότερο όσον αφορά τους ανήλικους.

Τα κράτη έχουν υποχρέωση να παρέχουν ασφαλές περιβάλλον για αυτούς που βρίσκονται κλεισμένοι στη φυλακή και θα πρέπει να προσπαθήσουν να εκπληρώσουν την υποχρέωση αυτή επιτρέποντας όσο το δυνατό περισσότερη κοινωνική επαφή μεταξύ κρατούμενων, που θα είναι συνεπής με την τήρηση της τάξης. Η προσφυγή στην απομόνωση για λόγους προστασίας πρέπει να γίνεται μόνο όπου δεν υπάρχει απολύτως κανένας τρόπος εξασφάλισης της ασφάλειας του εν λόγω κρατούμενου.

Η απόφαση κράτησης υπό απομόνωση: διαδικασίες και μηχανισμοί προστασίας

57. Για να διασφαλιστεί ότι η απομόνωση επιβάλλεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και για το βραχύτερο χρονικό διάστημα που χρειάζεται, κάθε είδος απομόνωσης θα πρέπει να έχει τη δική του ξεχωριστή διαδικασία για την εφαρμογή και την επανεξέτασή της. Η ΕΠΒ περιγράφει εδώ ποιες διαδικασίες θεωρεί κατάλληλες:

(α) Απομόνωση σαν μέρος των όρων προφυλάκισης

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η απομόνωση των προφυλακισμένων θα πρέπει μόνο να χρησιμοποιείται με φειδώ και όπου υπάρχουν άμεσα στοιχεία σε μια ξεχωριστή υπόθεση ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος στην απονομή της δικαιοσύνης αν ο εν λόγω κρατούμενος συσχετιστεί με συγκεκριμένους κρατούμενους ή με άλλους γενικά. Τέτοιες αποφάσεις θα πρέπει να λαμβάνονται σε ανοιχτό δικαστήριο, με μια όσο το δυνατό πληρέστερα αιτιολογημένη απόφαση και να μπορούν να αποτελούν χωριστό αντικείμενο έφεσης. Θα πρέπει επίσης να επανεξετάζονται από ένα αρμόδιο δικαστήριο κατά συχνά διαστήματα για να διασφαλίζεται το ότι υπάρχει μια συνεχιζόμενη ανάγκη απομόνωσης.

(β) Απομόνωση σαν πειθαρχική κύρωση

Οι λόγοι επιβολής της απομόνωσης σαν τιμωρία και το χρονικό διάστημα για το οποίο επιβάλλεται, θα πρέπει να τεκμηριώνονται πλήρως στο αρχείο της πειθαρχικής ακρόασης. Τέτοια αρχεία θα πρέπει να διατίθενται σε ανώτερα διοικητικά στελέχη και εποπτικά όργανα. Θα πρέπει να υπάρχει επίσης μια αποτελεσματική διαδικασία έφεσης που μπορεί να επανεξετάσει το εύρημα της ενοχής ή / και την ποινή έγκαιρα, ώστε να μπορεί στην πράξη να τα αλλάξει. Ταυτόχρονα είναι απαραίτητη η άμεση διαθεσιμότητα νομικών συμβουλών στους κρατούμενους που βρίσκονται σε αυτή την κατάσταση.

Τους κρατούμενους που υποβάλλονται σε αυτή την τιμωρία θα πρέπει να επισκέπτεται καθημερινά ο διευθυντής των φυλακών ή άλλο ανώτερο στέλεχος της διεύθυνσης και να δίνεται εντολή της λήξης της απομόνωσης όταν αυτό το βήμα πρέπει να γίνει λόγω της κατάστασης ή της συμπεριφοράς του κρατούμενου. Θα πρέπει να τηρούνται αρχεία τέτοιων επισκέψεων και σχετικών αποφάσεων.

(γ) Διοικητική απομόνωση για προληπτικούς λόγους

Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε πολύ μακροχρόνιες τοποθετήσεις σε απομόνωση και οι σχετικές διοικητικές αποφάσεις είναι συνήθως απροσδιόριστες. Και τα δύο αυτά στοιχεία επιδεινώνουν τις αρνητικές επιδράσεις αυτού του μέτρου. Συνεπώς, χρειάζονται αυστηροί έλεγχοι. Η ΕΠΒ θεωρεί ότι η κράτηση υπό διοικητική απομόνωση θα πρέπει μόνο να εγκρίνεται από το πιο ανώτερο μέλος του προσωπικού της φυλακής. Οποιαδήποτε επιβολή αυτού του μέτρου σαν έκτακτο θα πρέπει να αναφέρεται στο πιο ανώτερο μέλος του προσωπικού εν υπηρεσία αμέσως και να τίθεται υπόψη του διευθυντή το συντομότερο δυνατό. Μια πλήρης γραπτή έκθεση θα πρέπει να συντάσσεται πριν το μέλος του προσωπικού που έλαβε την απόφαση τελειώσει τη βάρδιά του.

Αυτή πρέπει να καταγράφει τους λόγους της απόφασης και τον ακριβή χρόνο που υιοθετήθηκε το μέτρο καθώς και τις απόψεις του κρατούμενου όσο περισσότερο μπορούν να διαπιστωθούν. Θα πρέπει να υπάρχει συνεχής, καταγεγραμμένος έλεγχος όλων των περιπτώσεων για τις πρώτες λίγες ώρες και το άτομο θα πρέπει να βγαίνει από την απομόνωση αμέσως μόλις ο λόγος της επιβολής του μέτρου έχει επιλυθεί. Σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες το μέτρο συνεχίζεται για περισσότερο από 24 ώρες, θα πρέπει να γίνει πλήρης επανεξέταση όλων των πτυχών της υπόθεσης με σκοπό την ανάκληση του μέτρου το συντομότερο δυνατό.

Αν καταστεί σαφές ότι είναι πιθανό η απομόνωση να χρειαστεί να διαρκέσει περισσότερο χρονικό διάστημα, ένας φορέας εκτός της φυλακής στην οποία κρατείται ο κρατούμενος, για παράδειγμα, ένα ανώτερο μέλος του προσωπικού του αρχηγείου, θα πρέπει να αναμειχθεί. Το δικαίωμα προσφυγής σε ανεξάρτητη αρχή θα πρέπει επίσης να ισχύει. Όταν μια διαταγή επιβεβαιωθεί, μια πλήρης διεπιστημονική διάσκεψη για την υπόθεση θα πρέπει να συγκληθεί και να προσκληθεί ο κρατούμενος να υποβάλλει τις παρατηρήσεις του σε αυτόν τον φορέα. Ένα σημαντικό έργο της ομάδας επανεξέτασης θα αποτελεί η καθιέρωση ενός προγράμματος για τον κρατούμενο με σκοπό να αντιμετωπίσει τα θέματα που απαιτούν να τεθεί ο κρατούμενος υπό απομόνωση. Μεταξύ άλλων, η επανεξέταση θα πρέπει επίσης να εξετάσει το αν κάποιος περιορισμοί που επιβλήθηκαν στον κρατούμενο είναι πραγματικά απαραίτητοι. Έτσι μπορεί να είναι δυνατό να του επιτραπεί μια περιορισμένη επαφή με άλλους επιλεγμένους κρατούμενους. Ο κρατούμενος θα πρέπει να λάβει γραπτή, αιτιολογημένη απόφαση από τον φορέα επανεξέτασης και μια ένδειξη του πώς μπορεί να ασκηθεί έφεση κατά της απόφασης. Μετά από μια αρχική απόφαση, θα πρέπει να υπάρξει μια περαιτέρω επανεξέταση τουλάχιστο μετά τον πρώτο μήνα και μετά τουλάχιστο κάθε τρεις μήνες, κατά την οποία η πρόοδος έναντι ενός συμφωνημένου προγράμματος μπορεί να αξιολογηθεί και αν χρειάζεται, ένα νέο πρόγραμμα να αναπτυχθεί. Όσο περισσότερο ένα άτομο παραμένει στην κατάσταση αυτή, τόσο πιο λεπτομερής πρέπει να είναι η επανεξέταση και περισσότεροι πόροι, περιλαμβανομένων πόρων εκτός της φυλακής, να διατίθενται στην προσπάθεια (επαν)ένταξης του κρατούμενου μέσα στην κύρια κοινότητα της φυλακής. Ο κρατούμενος θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να ζητήσει επανεξέταση ανά πάσα στιγμή και να λάβει ανεξάρτητες αναφορές αυτής της επανεξέτασης. Ο διευθυντής των φυλακών και τα ανώτερα μέλη του προσωπικού δεν θα πρέπει να παραλείπουν να επισκέπτονται καθημερινά τέτοιους κρατούμενους και να εξοικειώνονται με τα ατομικά προγράμματα. Το ιατρικό προσωπικό πρέπει επίσης να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στους κρατούμενους που κρατούνται κάτω από αυτές τις συνθήκες.

(δ) Απομόνωση για προστατευτικούς λόγους

Περιπτώσεις προστασίας «με προσωπικό αίτημα» θέτουν λιγότερα ερωτήματα από αυτές για τις οποίες το προσωπικό δίνει εντολή προστασίας, αλλά ακόμα χρειάζονται κάποια προσοχή. Η ΕΠΒ θεωρεί ότι όλες οι εναλλακτικές λύσεις, περιλαμβανομένης της μεταφοράς σε άλλη φυλακή είτε ενός μεμονωμένου κρατούμενου που χρειάζεται προστασία είτε των κρατουμένων που δημιουργούν το πρόβλημα, της διαμεσολάβησης και της εκπαίδευσης αυτοπεποίθησης, θα πρέπει να δοκιμαστούν πρώτα και οι πλήρεις συνέπειες της απόφασης να τεθεί υπό προστασία να εξηγηθούν στον κρατούμενο. Φυσικά, ένα αίτημα κρατουμένου για εθελοντική προστασία, να επιστρέψει στο κύριο σώμα κρατουμένων θα πρέπει να εξεταστεί και να ικανοποιηθεί αν αυτό μπορεί να γίνει με ασφάλεια.

Αυτοί που τίθενται υπό προστασία ενάντια στη θέλησή τους θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν πλήρως στη συζήτηση της απόφασης και να προτείνουν εναλλακτικές λύσεις. Θα πρέπει να τους δοθεί πλήρης εξήγηση της απόφασης και της ευκαιρίας να την προσβάλλουν σε ανώτερο επίπεδο. Η απόφαση θα πρέπει να επανεξετάζεται σε τακτικά διαστήματα έτσι ώστε η απομόνωση να τελειώσει αμέσως όταν δεν είναι πλέον απαραίτητη.

Υλικές συνθήκες απομόνωσης

58. Τα κελιά που χρησιμοποιούνται για την απομόνωση θα πρέπει να ικανοποιούν τα ίδια ελάχιστα πρότυπα όπως εκείνα που ισχύουν στα καταλύματα των άλλων κρατούμενων. Συνεπώς, θα πρέπει να είναι επαρκούς μεγέθους, να έχουν πρόσβαση σε φυσικό φωτισμό και να είναι εφοδιασμένα με τεχνητό φωτισμό (και στις δύο περιπτώσεις αρκετό για να διαβάσει κανείς) και να έχουν επαρκή θέρμανση και εξαερισμό. Θα πρέπει επίσης να είναι εξοπλισμένα με μέσα επικοινωνίας με το προσωπικό της φυλακής. Θα πρέπει να γίνονται οι κατάλληλες διευθετήσεις για την ικανοποίηση των φυσικών αναγκών των κρατούμενων με αξιοπρεπή τρόπο όλες τις ώρες και για να κάνουν ντους τουλάχιστο τόσο συχνά όσο οι κρατούμενοι υπό κανονικές συνθήκες. Στους κρατούμενους σε απομόνωση θα πρέπει να επιτρέπεται να φορούν τα κανονικά ρούχα της φυλακής και το φαγητό που τους παρέχεται θα πρέπει να είναι η κανονική διατροφή της φυλακής, περιλαμβανομένης ειδικής διατροφής όπου χρειάζεται. Όσον αφορά το χώρο άσκησης που χρησιμοποιείται από τέτοιους κρατούμενους, θα πρέπει να είναι αρκούντως μεγάλος για να μπορούν να ασκηθούν πραγματικά και θα πρέπει να έχει κάποια μέσα προστασίας από τις καιρικές συνθήκες.

59. Πολύ συχνά, οι αντιπροσωπείες της ΕΠΒ βρίσκουν ότι μια ή περισσότερες από τις βασικές προϋποθέσεις δεν ικανοποιούνται, ιδιαίτερα αναφορικά με τους κρατούμενους σε απομόνωση σαν πειθαρχική κύρωση. Για παράδειγμα, τα κελιά που είναι σχεδιασμένα για αυτού του είδους την απομόνωση βρίσκονται μερικές φορές σε υπόγειους χώρους, με ανεπαρκή πρόσβαση σε φυσικό φως και εξαερισμό και είναι επιρρεπή στην υγρασία. Και δεν είναι ασυνήθιστο τα κελιά να είναι πολύ μικρά, μερικές φορές μόνο 3 με 4m². Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΠΒ επιθυμεί να τονίσει ότι οποιοδήποτε κελί είναι μικρότερο από 6m² θα πρέπει να αποσύρεται από τη χρήση του ως χώρος διαμονής κρατούμενων. Οι χώροι άσκησης που χρησιμοποιούνται από τους εν λόγω κρατούμενους είναι επίσης συχνά ανεπαρκείς.

60. Είναι κοινή πρακτική για κελιά που στεγάζουν κρατούμενους που βρίσκονται σε απομόνωση σαν τιμωρία να έχουν περιορισμένο αριθμό επίπλων, τα οποία συχνά είναι ασφαλισμένα στο πάτωμα. Παρόλα αυτά, τέτοια κελιά θα πρέπει να είναι εξοπλισμένα τουλάχιστο με ένα τραπέζι, επαρκή καθίσματα για την ημέρα (δηλ. καρέκλα ή πάγκο) και ένα κατάλληλο κρεβάτι και κλινοσκεπάσματα για τη νύχτα.

Όσον αφορά τα κελιά που χρησιμοποιούνται σαν κατάλυμα κρατούμενων υπό το καθεστώς άλλων ειδών απομόνωσης, η ΕΠΒ θεωρεί ότι θα πρέπει να είναι επιπλωμένα με τον ίδιο τρόπο όπως τα κελιά που χρησιμοποιούνται από τους κρατούμενους υπό κανονικές συνθήκες.

Καθεστώς απομόνωσης

61. Όπως με όλα τα άλλα καθεστώτα που ισχύουν για τους κρατούμενους, η αρχή ότι οι κρατούμενοι που βρίσκονται σε απομόνωση θα πρέπει να μην υπόκεινται σε περισσότερους περιορισμούς από αυτούς που είναι απαραίτητοι για τον ασφαλή και ομαλό περιορισμό τους θα πρέπει να είναι σεβαστή. Επιπλέον, ειδικές προσπάθειες πρέπει να γίνονται για να βελτιωθεί το καθεστώς εκείνων που βρίσκονται σε μακροχρόνια απομόνωση και χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή για την ελαχιστοποίηση της βλάβης που μπορεί να τους προκαλέσει αυτό το μέτρο. Δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει μια προσέγγιση του τύπου «όλα ή τίποτα» στο ζήτημα αυτό. Κάθε συγκεκριμένος περιορισμός θα πρέπει μόνο να εφαρμόζεται σαν κατάλληλος για τον εκτιμώμενο κίνδυνο του κάθε κρατούμενου. Εξίσου, όπως έχει ήδη υποδηλωθεί, θα πρέπει να υπάρχει μια σαφής διαφοροποίηση μεταξύ των καθεστώτων που εφαρμόζονται για άτομα υπό απομόνωση, λαμβάνοντας υπόψη το είδος της συγκεκριμένης απομόνωσης.

(α) Οι κρατούμενοι που βρίσκονται σε απομόνωση, σαν μέρος των όρων προφυλάκισης που διατάχθηκε από δικαστήριο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται όσο το δυνατό περισσότερο όπως άλλοι υπόδικοι, με επιπλέον περιορισμούς να εφαρμόζονται μόνο ως απολύτως απαραίτητοι για την απονομή της δικαιοσύνης.

(β) Οι Κρατούμενοι που τίθενται σε απομόνωση σαν πειθαρχική κύρωση δεν θα πρέπει ποτέ να είναι εντελώς στερημένοι της επαφής με τις οικογένειές τους και τυχόν περιορισμοί σε τέτοιου είδους επαφή θα τίθενται μόνο όταν το αδίκημα σχετίζεται με τέτοια επαφή. Και δεν θα πρέπει να υπάρχουν περιορισμοί στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο. Θα πρέπει να δικαιούνται τουλάχιστο μια ώρα υπαίθριας άσκησης την ημέρα, από την πρώτη μέρα της απομόνωσής τους και θα πρέπει να ενθαρρύνονται να κάνουν υπαίθρια άσκηση. Θα πρέπει επίσης να τους επιτρέπεται πρόσβαση σε μια εύλογη ποικιλία αναγνωστικού υλικού (το οποίο, για παράδειγμα, δεν θα πρέπει να περιορίζεται σε θρησκευτικά κείμενα. Είναι ουσιώδους σημασίας να έχουν κάποιο ερέθισμα που θα βοηθήσει στη διατήρηση της πνευματικής τους ευεξίας.

(γ) Οι κρατούμενοι που τίθενται σε απομόνωση για προληπτικούς λόγους θα πρέπει να έχουν ένα ατομικό καθεστώς με στόχο την αντιμετώπιση των λόγων για το σχετικό μέτρο. Το πρόγραμμα αυτό θα πρέπει να προσπαθήσει να μεγιστοποιήσει την επαφή με άλλους, αρχικά το προσωπικό, αλλά αμέσως μόλις είναι πρακτικό, με άλλους κατάλληλους κρατούμενους, καθώς και να παρέχει όσο μεγαλύτερη ποικιλία δραστηριοτήτων είναι δυνατό για να γεμίσει τις ημέρες. Θα πρέπει να υπάρχει έντονη ενθάρρυνση από το προσωπικό για συμμετοχή σε δραστηριότητες και θα πρέπει να διευκολύνεται η επαφή με τον έξω κόσμο. Καθ' όλη την περίοδο της διοικητικής απομόνωσης, ο γενικός αντικειμενικός στόχος θα πρέπει να είναι να πεισθεί ο κρατούμενος να συμμετέχει και πάλι στο φυσιολογικό καθεστώς.

(δ) Όσον αφορά τους κρατούμενους που τίθενται σε απομόνωση για λόγους προστασίας, πρέπει να τηρηθεί μια ισορροπία μεταξύ αφενός της ανάγκης αποφυγής του να γίνει αυτού του είδους η απομόνωση πολύ ελκυστική για τους κρατούμενους και αφετέρου της ελαχιστοποίησης των περιορισμών που τίθενται σε άτομα στα οποία αυτό το μέτρο εφαρμόζεται. Βέβαια, από την αρχή μιας τέτοιας περιόδου απομόνωσης, θα πρέπει να ληφθούν μέτρα επανένταξης του ατόμου το συντομότερο δυνατό. Αν είναι σαφές ότι υπάρχει ανάγκη μακροχρόνιας προστασίας και καμιά άλλη αντίδραση δεν είναι δυνατή, πρέπει να επιδιωχθεί ένα καθεστώς ενίσχυσης. Θα πρέπει να γίνουν ιδιαίτερες προσπάθειες εντοπισμού άλλων κρατουμένων με τους οποίους θα μπορούσε να συσχετιστεί ο εν λόγω κρατούμενος με ασφάλεια και καταστάσεις όπου το άτομο θα μπορούσε να βγει από το κελί.

Ο ρόλος του υγειονομικού προσωπικού στην απομόνωση

62. Οι γιατροί στις φυλακές ενεργούν ως προσωπικοί γιατροί των κρατουμένων και η διασφάλιση ότι υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ γιατρού-ασθενούς είναι ένας σημαντικός παράγοντας στη εξασφάλιση της υγείας και της ευεξίας των κρατουμένων. Η πρακτική των γιατρών της φυλακής να πιστοποιούν αν ο κρατούμενος μπορεί να σταλεί στην απομόνωση σαν τιμωρία (ή οποιοδήποτε άλλο είδος απομόνωσης επιβάλλεται ενάντια στη θέληση του κρατούμενου) είναι μάλλον αδύνατο να προωθήσει αυτή τη σχέση. Το γεγονός αυτό αναγνωρίστηκε από την Σύσταση Rec (2006) 2 των Αναθεωρημένων Κανόνων των Φυλακών της Επιτροπής Υπουργών. Πράγματι, ο κανόνας στην προηγούμενη έκδοση των Κανόνων που υποχρέωνε τους γιατρούς της φυλακής να πιστοποιούν ότι οι κρατούμενοι μπορούν να υποστούν τιμωρία έχει πλέον αφαιρεθεί. Η ΕΠΒ φρονεί ότι το ιατρικό προσωπικό δεν θα πρέπει να συμμετέχει ποτέ σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων που έχει ως αποτέλεσμα οποιοδήποτε είδος απομόνωσης, εκτός όπου το μέτρο εφαρμόζεται για ιατρικούς λόγους.

63. Από την άλλη πλευρά, το υγειονομικό προσωπικό θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικό με την κατάσταση όλων των κρατούμενων που βρίσκονται σε απομόνωση. Το υγειονομικό προσωπικό θα πρέπει να ενημερώνεται για κάθε τέτοια τοποθέτηση και θα πρέπει να επισκέπτεται τον κρατούμενο αμέσως μετά την τοποθέτησή του και κατόπιν, σε τακτικά διαστήματα, τουλάχιστο μια φορά την ημέρα και να του παρέχει άμεση ιατρική βοήθεια και θεραπεία όπως απαιτείται. Θα πρέπει να δίνει αναφορά στο διευθυντή των φυλακών όποτε η υγεία ενός κρατούμενου βρίσκεται σε σοβαρό κίνδυνο από την παραμονή του στην απομόνωση.

Συμπέρασμα

64. Ο στόχος της ΕΠΒ στον καθορισμό αυτών των προτύπων είναι η ελαχιστοποίηση της χρήσης της απομόνωσης στις φυλακές, όχι μόνο λόγω της πνευματικής, σωματικής και κοινωνικής βλάβης που μπορεί να προκαλέσει στους κρατούμενους αλλά επίσης δεδομένης της ευκαιρίας που μπορεί να δώσει για σκόπιμη κακομεταχείριση. Η ΕΠΒ θεωρεί ότι η απομόνωση θα πρέπει να επιβάλλεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, σαν έσχατη λύση και για το μικρότερο δυνατό χρονικό διάστημα.

Οι κρατούμενοι σε απομόνωση θα πρέπει να στεγάζονται σε αξιοπρεπείς συνθήκες. Επιπλέον, το μέτρο θα πρέπει να εμπεριέχει ελάχιστους περιορισμούς στους κρατούμενους οι οποίοι είναι συνεπείς με το σκοπό του και με τη συμπεριφορά του κρατούμενου και θα πρέπει πάντοτε να συνοδεύεται από επίπονες προσπάθειες από πλευράς του προσωπικού να λύνει τυχόν επικείμενα ζητήματα. Συγκεκριμένα, τα καθεστάτα απομόνωσης θα πρέπει να είναι όσο το δυνατό πιο θετικά και να κατευθύνονται προς την αντιμετώπιση των παραγόντων που κατέστησαν το μέτρο απαραίτητο. Επιπλέον, στη διαδικασία λήψης αποφάσεων θα πρέπει να ενσωματώνονται νομικοί και πρακτικοί μηχανισμοί προστασίας σε σχέση με την επιβολή και επανεξέταση της απομόνωσης.

Η διασφάλιση του ότι η απομόνωση είναι πάντα μια αναλογική αντίδραση σε δύσκολες καταστάσεις στις φυλακές θα προωθήσει τη θετική σχέση προσωπικού-κρατούμενων και θα περιορίσει τις βλάβες που προκαλούνται στα ίδια τα άτομα που συχνά ήδη βρίσκονται μεταξύ των πλέον διαταραγμένων μελών του πληθυσμού των φυλακών.